

Algemeen protocol AT II-receptorantagonisten

Indicatie:

Alle patiënten met hartfalen klasse II-IV die ACE-remmers niet kunnen verdragen.

Bij patiënten die onvoldoende reageren op diuretica, ACE-remmers en digoxine kan het toevoegen van een

AT II-receptorantagonist overwogen worden. Candesartan en valsartan zijn geregistreerd voor hartfalen.

Algemeen: ook bij asymptomatische linkerventrikel dysfunctie.

Gebaseerd op:

Val-HeFT studie (*N Engl J Med* 2001; **345**: 1667–1675) en CHARM studie (*Lancet* 2003; **362**: 759–766). Practical recommendations for use of ACE inhibitors. McMurray J. et al *European Journal heart failure* 2001;3:495-502

Werking:

- ✧ Aangrijpingspunt: RAAS.
- ✧ Afname van angiotensine II en aldosteron; in het algemeen verbetering neurohormonale regulatie.
- ✧ Voornamelijk arteriële en iets veneuze vasodilatatie.
- ✧ Afname wandspanning van het hart; hypertrofie wordt tegengegaan.
- ✧ Prognose hartfalen verbeteren.

Contra-indicatie:

- ✧ Een voorgeschiedenis met angioneurotisch oedeem bij eerdere behandeling met een ACE-remmer is een relatieve contra-indicatie voor toepassing van een AT II-receptorantagonist; uit de CHARM-Alternative Trial blijkt wel dat een groot deel van de patiënten, die eerder op een ACE-remmer angio-oedeem of teveel prikkelhoest ervoeren, met succes konden worden behandeld met candesartan
- ✧ Hemodynamische relevante renale arteriële stenose.
- ✧ Absolute contra-indicatie bij zwangerschap.

Bijwerkingen:

- ✧ Hoesten, griepachtige verschijnselen.
- ✧ Hypotensie/duizeligheid.
- ✧ Overgevoeligheidsreactie.
- ✧ Leverfunctieafwijkingen.
- ✧ Angio-oedeem.

Voor overige bijwerkingen raadpleeg het **Farmacotherapeutisch Kompas**.

Aandachtspunten:

- ✧ (Orthostatische) hypotensie: afhankelijk van de activiteit van het RAA-Systeem. Bij sterk ontwaterde patiënten of patiënten met ernstig hartfalen dient men rekening te houden met een hypotensieve reactie op de eerste gift. Bij risico op hypotensieve reacties dient met een zeer lage dosis te beginnen, liefst na 1 diureticavrije dag. Inname van de eerste dosis pal voor de nachtrust (op de rand van het bed) kan het risico van hypotensie verder verlagen.
- ✧ Geleidelijk dient de dosis verhoogd te worden tot de optimale dosering of tot bijwerkingen een verdere verhoging onmogelijk maken. Dit alles onder controle van bloeddruk, nierfunctie en elektrolyten.
- ✧ Dosis aanpassing is vereist bij significante nierinsufficiëntie (kreatinine > 150 $\mu\text{mol/l}$ of een stijging > 25%) of hyperkaliëmie ($\text{K} > 5.2 \text{ mmol/l}$).
- ✧ Let extra op het kalium en kreatinine bij gelijktijdige toediening van kaliumsparende diuretica, NSAID's, ACE-remmers.
- ✧ Hoesten, niet ernstig maar mogelijk wel hinderlijk van aard. Ga na wat voor soort hoest het is (roken, verkoudheid, COPD, decompensatio cordis).
- ✧ Door remmen van angiotensine II verdwijnt de dorstprikkel grotendeels. Let op bij oudere mensen.

Waarschuw de cardioloog indien u een patiënt tegenkomt met hartfalen klasse II/IV die geen ACE-remmer verdraagt en in aanmerking komt voor een AT II-antagonist. De cardioloog start met voorschrijven van de AT II-antagonist en draagt de titratie over op schrift, met eventuele extra aandachtspunten die buiten dit protocol vallen, aan de hartfalenverpleegkundige.

Controles:

- ✧ **Bloeddruk:** streefwaarde bepalen aan de hand van klachten van de patiënt. Een bloeddruk van systolisch onder de 100 mmHg hoeft geen beperking te zijn voor het ophogen van de dosis.
- ✧ **Pols/ECG:** bij veranderingen in pols/ECG zo nodig overleg met cardioloog.
- ✧ **Gewicht/hartfalensymptomen:** bij gewichtstoename en /of verergering hartfalen zo nodig overleg met cardioloog.
- ✧ **Laboratoriumcontrole:** Natrium, kalium (normaalwaarde 3,6 – 5,2 mmol/l), kreatinine (stijging van 25% is acceptabel als aanvangswaarde niet meer dan anderhalf maal de normaalwaarde is), ureum
- ✧ Bij afwijkende waarden, zie ook **algemeen protocol ACE-remmers**
- ✧ Zo nodig overleg met cardioloog.

AT II-receptorantagonisten (**alfabetische volgorde**):

Candesartan

Irbesartan

Losartan

Valsartan